Nowe stanowiska *Pisolithus arenarius* Alb. et Schw. w okolicy Warszawy

*A new stations of Pisolithus arenarius Alb. et Schw. in the
neighbourhood of Warsaw.*

ALINA SKIRGIELŁO

(Wpłynęło dn. 16. XII. 51 r.)

Pisolithus arenarius Alb. et Schw. — purchatnica piaskowa¹ Bł. z rodziny *Sclerodermataceae* jest grzybem bardzo zmiennym w wielkości; osiąga on rozmiary od kilku do 40 cm średnicy, przeciętnie zaś wymiary te wahają się w granicach od 6—12 cm.

Górna część owocnika jest kulista lub gruszkowata, osadzona na dolnej — wydłużonej, tworzącej rodzaj trzonu, o nieregularnej, jamkowatej powierzchni. Grzyb jest pograżony w ziemi tym trzonem, zakończonym grzybnią i przypominającym gruby korzeń. Nad powierzchnię wydostaje się tylko kulista „główka“. Wiatry i deszcze mogą spowodować odsłonięcie całego owocnika, zwłaszcza gdy rośnie w sypkim gruncie np. w szczerym piasku. Spotyka się również okazy prawie całkowicie pozbawione trzonu.

W górnej, główkowatej części owocnika wytwarza się gleba. Jest ona zamknięta przez gładkie i nierówne na powierzchni peridium, początkowo ochrowo-żółte, potem ciemno-brązowe (Rea: oliwkowo-brązowe) i bardzo kruche. Z wiekiem peridium łuszczy się i odpada, odsłaniając nieregularne, wielokanciaste, gładkie peridiole wielkości soczewicy, za młodu siarkowo-żółte, po dojrzeniu brązowe. Dojrzewanie odbywa się tutaj basipetalnie. Na brzegach owocnika, tuż pod peridium, gleba tworzy warstwę płonych komór, które tylko wzmacniają ściany peridium; środek wypełnia gruba warstwa płodna wytwarzająca podstawki. Gleba płodna dzieli się na części steryl-

¹ Synonimy: *Polysaccum tuberosum* Fr. — Purchatnica bulwiasta Bł., Grochówka bulwiasta Teod.

Rys. 1. Okazy *Pisolithus arenarius* A l b. et S c h w.
a — z Mądralina k. Józefowa (sub *Queletia mirabilis*), b — z Rybienka nad Bugiem.

nymi strzępkami i dojrzewa stopniowo od szczytu do podstawy, tworząc peridiole, które izolują się jedna od drugiej.

Podstawki są gruszkowate, z 2—6 mocno siedzącymi zarodnikami. Zarodniki początkowo jasne, ochrowe, z wiekiem kasztanowato-brązowe, kuliste, drobno brodawkowane, przeciętnie mierzą 9 μ . Wśród normalnych spotykają się również (H o l l ó s) olbrzymy o średnicy 16—20 μ . Między zarodnikami występują hialinowe nitki szczątkowej włóśni.

Pisolithus arenarius występuje na ziemi piaszczystej, nawet na sypkich piaskach, na brzegach lasów, na starych hałdach węglowych.

Okaz swój znalazłam w sierpniu 1950 r. w Rybieniu nad Bugiem na prawie nagiej wydmie, porośniętej z rzadka młodą, marną sosną. Jest to egzemplarz przeciętnych rozmiarów, 5 cm, w dobrym stanie: zachowały się nie tylko peridiole, ale nawet boczne fragmenty peridium. Zarodniki przeciętnie mierzą 9 μ .

Oprócz znanych już stanowisk z Otwocka i Częstochowy (B ł o Ń s k i), z Burek k. Maczek n/d B. Przemszą (Z a b ł o c k a), z Helu (R o u p p e r t¹, T e o d o r o w i c z) i ze Śląska: Ilowa k. Żagania. Kraśnik Dln., Osła, Grodzanowice i wrzosowiska k. Bolesławca, Piotrowice k. Szprotawy, Wałbrzych, Jedlina-Zdrój, Duszniki, Brynica k. Opola (S c h r o e t e r), można wymienić jeszcze jedno, a mianowicie Mądralin k. Józefowa.

¹ Cytuję wg Z a b ł o c k i e j.

Okazy z tego stanowiska zebrał prof. dr B. H r y n i e w i e c k i w jesieni 1923 r. informując mnie obecnie o masowym jego wystąpieniu wówczas. W następnych latach prof. H r y n i e w i e c k i wielokrotnie zwracał uwagę na znane sobie miejsce, ale więcej nie udało mu się zaobserwować ani jednego osobnika.

Ryc. 2. Zarodniki *Psololithus arenarius* A l b. et S c h w. (1100*)

Stanowisko powyższe opublikował W. S i e m a s z k o pod nazwą *Queletia mirabilis* F. Będąc w posiadaniu jednego z tych okazów stwierdziłam z całą pewnością, że jest to *Psololithus arenarius* A l b. et S c h w.

Faktem znalezienia *Queletia mirabilis* Siemaszko potwierdza m. in. charakter zachodnio europejski flory mikologicznej w Polsce. Po zrewidowaniu oznaczenia nie można używać tego argumentu, gdyż *Psololithus arenarius* jest gatunkiem kosmopolitycznym i spotykany jest w całej Europie, przedniej Azji, pñ. Ameryce, Australii a nawet wzmiankowany z krajów tropikalnych.

Ryc. 3. Rozmieszczenie *Psololithus arenarius* A l b. et S c h w. w Polsce

Moim zdaniem *Pisolithus arenarius* należy do grzybów typowo kserofilnych, czego dowodem byłyby stanowiska wystawione na silną operację słoneczną, jak wydmy, piaszczyste stoki, wybrzeże morskie lub hałdy węgla

LITERATURA

1. B ł o ń s k i F., Przyczynek do flory grzybów Polski — Pam. Fiz. XIV, Warszawa 1896.
2. B u c h o l t z F., Materiały k morfologii i sistematike podziemnych grzybów, Riga 1902.
3. E n g l e r A., und P r a n t l K., Die natürlichen Pflanzenfamilien, 2 Aufl., Bd. 7a, Leipzig 1933.
4. G ä u m a n n E. A., Comparative morphology of fungi. N. York 1928.
5. H o l l ó s W., Die Gastromyceten Ungarns. Leipzig 1904.
6. K r o m b h o l z J., Naturgetreue Abbildungen der... Schwämme. Prag 1931.
7. R a m s b o t t o m J., A handbook of the larger british fungi. London 1946.
8. R e a C., British *Basidiomycetae*. Cambridge 1922.
9. S i e m a s z k o W., Notatki grzyboznawczo-geograficzne. Acta Soc. Bot. Pol., vol. II, p. 5. Warszawa 1924—25.
10. S c h r o e t e r J., Die Pilze Schlesiens. Erste Hälfte. Breslau 1889.
11. T e o d o r o w i c z F., Grzyby zachodniej i południowej Polski w zbiorze Zakł. Bot. Og. U. P. — Wyd. Okr. Kom. Ochr. Przyr. na Włkp. i Pomorze. Poznań 1933.
12. V e l e n o w s k ý J., České houby. Praha 1920.
13. Z a b ł o c k a W., Über *Boletus parasiticus* B u l l. und *Pisolithus arenarius* A l b. et S c h w. aus des Umgebung von Kraków — Bull. de l'Ac. d. Soc. et de Lettres. Cracovie 1931.

SUMMARY

The authoress informs that she has found a specimen of *Pisolithus arenarius* A l b. et S c h w. in Rybienko on the Bug. She points out that it is a xerophilous species as the ecological character of the other Polish stations of this species indicate. These stations are enumerated in the Polish text.

This species from Józefów near Warsaw was determined by S i e m a s z k o as *Queletia mirabilis*. This fact was interpreted by him as an indication of the West-European character of the Polish mycological flora. Thus this argument is invalidated.